

Otevřený dopis - Vyhodnocení efektivity zákona o odškodnění za protiprávní sterilizace půl roku po nabytí jeho účinnosti

Vážený pane předsedo vlády, vážený pane ministře zdravotnictví,

dovolte nám, abychom se na Vás obrátili s následujícím sdělením. Považujeme za mimořádně dobrou zprávu, že se Česká republika rozhodla čelit tváří v tvář krutým praktikám protiprávních sterilizací žen, a to přijetím příslušného zákona s drtivou podporou poslanců i senátorů Parlamentu ČR.

Ženy, které se staly oběťmi těchto praktik, jež mají kořeny hluboko v totalitě, bojovaly dlouhých 18 let za spravedlnost. Mnoho z nich je dnes v pokročilém věku a v křehkém zdravotním stavu. Tyto ženy a jejich podporovatelé si velice váží tohoto odvážného rozhodnutí společenské vůle vyrovnat se s minulostí. Jsme hrdi, že Česká republika dokázala přijmout rozhodnutí o jejich odškodnění a zařadit se tím po bok vyspělých demokracií jako je například Švédsko. Pevně věříme, že se rozhodnutí českých zákonodárců stane inspirací pro další země, kde se oběti podobných praktik dodnes nemohly domoci spravedlnosti.

Zákon o odškodnění je v účinnosti již více než 6 měsíců. Naše prvotní hodnocení jeho účinnosti ovšem vede kromě uvedených přínosů i k vážným obavám o dílčí selhání při jeho praktické implementaci. Obracíme se na Vás jménem obětí, které jsou nyní kvůli výkladu a aplikaci předmětného zákona v nejistém postavení.

Hlavní problémy

1. U většiny žádostí o odškodnění není splněna lhůta daná zákonem pro jejich vypořádání a řízení se protahuje na více měsíců, než kolik stanoví zákon. To samo o sobě podkopává víru žadatelek v tento proces.
2. Ačkoliv přijatý zákon výslovně umožňuje i jiné důkazy než zdravotnickou dokumentaci, nejsou nám známy takové případy, kde by jiný důkaz byl uznán. To znamená, že žadatelky, jejichž dokumentace byla skartována, odškodnění zatím nezískávají, a to ani v případě, že šlo o skartaci v rozporu se zákonem nebo byly dokumentace ztraceny či zničeny. Zákon přitom přiznává odškodnění za protiprávní sterilizace již od roku 1966.

K 31. 5. 2022 bylo podáno 261 žádostí a rozhodnuto 74. Z výše uvedených důvodů však bylo úspěšných pouze 35 z těchto rozhodnutých žádostí, což je méně než polovina.

Navrhovaná řešení

K nápravě stávajícího neutěšeného stavu by pomohla změna v provádění zákona v následujících bodech:

1. Při posuzování jednotlivých žádostí zodpovědnými úředníky mít na paměti účel odškodňovacího zákona a nepostupovat při posuzování žádostí ryze formalisticky. Není chybou žadatelek, že České republice trvalo přijetí odškodňovacího mechanismu tolik let, že jsou jejich zdravotnické dokumentace nenávratně skartovány nebo jinak poškozeny.
2. Dodržování lhůty pro vyřízení žádostí (tj. do 60 dní, jak předepisuje zákon).
3. Přijetí metodiky pro určení, zda nepřímý důkaz nemůže stačit k uznávání nároku, by rovněž přispělo k řešení současných problémů. Touto problematikou se již dříve zabýval veřejný ochránce práv v Závěrečném stanovisku z roku 2005.
4. Navázání intenzivnější spolupráce s odborníky z občanské společnosti, kteří se tématem dlouhodobě zabývají. O tuto formu spolupráce doposud ministerstvo nejevilo dostatečný zájem.

Jsme přesvědčeni, že Vaše osobní angažmá pomůže současný neuspokojivý stav vyřešit a stát se inspirací ve společenství demokratických zemí, mezi které právem patříme.

Podepsáni:

Gwendolyn Albert, lidskoprávní aktivistka a překladatelka

Alena Drbohlavová Gronzíková, IQ Roma servis, z.s., občanská členka Rady vlády pro záležitosti romské menšiny

Fedor Gál, sociolog

Monika Granja, Výbor dobré vůle - Nadace Olgy Havlové

Elena Gorolová, Spolek žen obětí protiprávní sterilizace

Lenka Hečková, ČOSIV, z.s.

Jan Husák, občanský člen Rady vlády pro záležitosti romské menšiny

Božena Jirků, Nadace Charty 77

Michal Miko, RomanoNet, z.s.

Ankó Orsós, Amrita OBK Association

Ruben Pellar, překladatel

Čeněk Růžička, Výbor pro odškodnění romského holocaustu v ČR

Zdeněk Ryšavý, ROMEA, o.p.s.

Marta Smolíková, Otevřená Společnost, o.p.s.

Hana Stelzerová, Česká ženská lobby, z.s.

Monika Šimůnková, zástupkyně ombudsmana

Anna Štefanidesová, Liga lidských práv

Kumar Vishwanathan, Vzájemné soužití, o.p.s.

Ladislav Zamboj, Poradna pro občanství/Občanská a lidská práva, z.s.